

Globálna pentekostalizácia kresťanstva a jej etické dôsledky

Andrzej Kobyliński

KOBYLIŃSKI, A.: The Global Pentecostalization of Christianity and its Ethical Consequences. *Studia Aloisiana*, 6, 2015, 3, s. 33 – 45.

Over the recent years, we have witnessed a pentecostalization of Christianity around the world. The term pentecostalization refers to the exceptionally fast rise in the number of many types of strictly Pentecostal communities, and the gradual transformation of many other Christian churches and congregations into a single, universal type of charismatic Christianity around the globe. Pentecostalism is the most vibrant and rapidly growing religious movement of this century, circling the globe in less than 25 years. No branch of Christianity has grown more rapidly than Pentecostalism, especially in the southern hemisphere. Characterized by speaking in tongues, miracles, television evangelism, and megachurches, it is also known for its small-group meetings, empowerment of individuals, liberation of women, and humanitarian concerns. We have to understand the origins and growth of Pentecostalism, looking at not only the theological aspects of the movement, but also the sociological influences of its political and humanitarian viewpoints.

Keywords: Christian ethics, informed consent, religious experience, pentecostalization, pentecostal religiosity

1 Úvod

V posledných rokoch prebieha na celom svete tzv. pentekostalizácia kresťanstva.¹ Pentekostalizácia (angl. *pentecostalization*, nem. *die Pentekosta-*

¹ Tento článok je skrátenou verziou štúdie uverejnenej v poľštine pod názvom „Etyczne wymiary współczesnej pentekostalizacji chrześcijaństwa“ (Etické rozmery súčasnej pentekostalizácie kresťanstva). In: *Studia Philosophiae Christianae*, 50, 2014, 3, s. 93–130.

lisierung, tal. *pentecostalizzazione*) znamená abnormálne rýchly nárast počtu rôzneho druhu striktne pentekostálnych spoločenstiev a postupnú transformáciu mnohých iných kresťanských cirkví a náboženských komunít do jednej univerzálnej podoby charizmatického kresťanstva na globálnej úrovni.

V dôsledku tohto procesu, najmä v Afrike a v Južnej Amerike, v rámci tradičných kresťanských cirkví vznikajú nové spoločenstvá, náboženské komunity alebo sekty letničného charakteru. Proces hlbokej transformácie na úrovni hlásanej doktríny alebo praktizovaných foriem náboženského života sa uskutočňuje aj vo vnútri tradičných kresťanských cirkví. Takto chápaná pentekostalizácia sa v súčasnosti týka Katolíckej cirkvi na celom svete, ale aj veľkej väčšiny protestantských denominácií (anglikanizmu, luteranizmu, episkopálnych, metodistických a baptistických cirkví a spoločenstiev, tzv. slobodných cirkví – *free churches* a pod.).²

O probléme pentekostalizácie kresťanstva v mnohých krajinách hovorí čoraz viac štúdií, výskumných projektov a vedeckých konferencií, ktoré sa usilujú diagnostikovať tento jav a ukázať jeho kultúrne, morálne, sociálne a politické dôsledky. Bohužiaľ, stále chýbajú komplexné vedecké publikácie, v ktorých by sa vecne analyzovali filozofické, teologické, etické a svetonázorové otázky súvisiace s prenikaním rôznych foriem pentekostalizmu do katolíckych cirkví a s nahrádzaním tradičných foriem katolíckej zbožnosti a kresťanského svetonázoru novou religiozitou letničných cirkví.

Na pochopenie tohto veľmi zložitého a multidimenzionálneho procesu charizmatizácie kresťanského náboženstva sa vyžaduje interdisciplinárny prístup. Samozrejme, je potrebná diagnóza sociologického či kultúrneho rázu, no pri hlbšej analýze tohto fenoménu nemôže chýbať ani podpora takých vedeckých odborov, ako sú filozofia náboženstva, antropológia, teória poznania, etnografia, teológia, filozofická náuka o Bohu a etika. V našej štúdii prezentujeme predovšetkým niektoré etické aspekty tohto javu. Pred analýzou tohto druhu budú uvedené poznámky z oblasti sociológie, filozofie náboženstva, resp. teológie, ktoré sú nevyhnutným základom pre zachytenie etických implikácií „charizmatizácie“ kresťanstva.

2 Súčasné metamorfózy kresťanstva

Na začiatku tretieho tisícročia sa opäť vraciame k filozofickej a teologickej otázke o podstate kresťanstva.³ Čo je dnes skutočne kresťanské a čo

2 12. marca 2015 Konferencia biskupov Poľska vydala dekrét, ktorým sa zakazuje tzv. „dvierková“ spoveď a pokánie založené na koncepcii „dvierok pre zlého ducha“. Táto zvláštna náboženská prax, ktorá nadväzuje na antropológiu a kozmológiu typickú pre mentalitu čierneho kontinentu, pripomína africkú koncepciu prítomnosti duchov a ich panovania nad životom človeka. Nesporne je to jeden z mnohých príkladov súčasnej pentekostalizácie kresťanstva. V posledných rokoch sa táto nová forma sviatosti zmierenia a spytovania svedomia rozšírila v Poľsku v mnohých katolíckych kruhoch.

3 Porov. ALLEN, J. L.: *Das neue Gesicht der Kirche : Die Zukunft des Katholizismus*. Gütersloh : Gütersloher Verlag, 2010; JENKINS, Ph.: *Die Zukunft des Christentums : Eine Analyse der weltweiten Entwicklung*

nie? Akým spôsobom dotvára kresťanské posolstvo sociálne väzby? Možno hovoriť o špecificky kresťanských prvkoch mravnosti? Čím sú kresťanské inšpirácie v etike?

Na jeseň roku 1942 bol v jednom z talianskych filozofických časopisov uverejnený široko diskutovaný článok: *Prečo o sebe nemôžeme tvrdiť, že nie sme kresťania?*⁴ Autorom článku bol Benedetto Croce (1866 – 1952), taliansky mysliteľ zaoberajúci sa estetikou, spoločenským liberalizmom, filozofiou ducha. Croce vyjadril svoj kritický postoj voči viere, no zároveň ocenil výnimočnú úlohu kresťanstva pri formovaní západného myslenia a kultúry. Podľa neho, zrodenie kresťanstva bolo najväčšou revolúciou v dejinách ľudstva, ktorá viedla ku vzniku kresťanskej civilizácie. V kultúrnom ponímaní, ako tvrdí Croce, ľudia Západu nemôžu o sebe tvrdiť, že nie sú kresťania – nezávisle od ich vlastného náboženského zmýšľania či svetonázoru –, pretože ich základné hodnoty a najvýznamnejšie kategórie myslenia sú pôvodom kresťanské.

Autorova otázka o podstate kresťanstva a jeho vplyve na mentalitu západného sveta sa k nám vracia v súvislosti s dnešnou pentekostalizáciou kresťanstva s dvojnásobnou silou. Bude letničné kresťanstvo v budúcnosti schopné tvoriť široko chápanú kultúru? Môže byť základom demokracie, ľudských práv a správneho chápania princípu slobody vierovyznania? Akým spôsobom sa budú pentekostálni kresťania zúčastňovať na verejnom živote a budú ešte tvoriť také diela, ako sú filozofia sv. Tomáša Akvinského či hudba Johanna Sebastiana Bacha?

Otázky tohto druhu dnes patria do úplne nového historického kontextu, akým je práve letničná alebo evanjelikálna religiozita, ktorá čoraz viac ovplyvňuje cirkvi a kresťanské spoločenstvá takmer všetkých denominácií v mnohých krajinách na svete. Oficiálne sa usudzuje, že letničné hnutie sa zrodilo v USA v roku 1901, v biblickej škole Bethel (Bethel Bible College) v meste Topeka v štáte Kansas, aj keď sa typické prvky pentekostálnej religiozity (modlitba v jazykoch, prorokovanie, padanie pod Božou mocou, extatický tanec, tzv. svätý smiech a ostatné nové formy religiozity pripisované pôsobeniu Ducha Svätého) vyskytovali už koncom 19. stor. v americkom hnutí svätosti (Holiness Movement).

Bezpochyby však pentekostalizmus ako spoločensko-náboženské hnutie zožal mimoriadny úspech. Počet kresťanov formálne patriacich do rôznych vetiev letničných cirkví, spoločenstiev a siekt sa dnes odhaduje na asi 600 miliónov veriacich. Charizmatici dobývajú Latinskú Ameriku, ale aj misijné územia, ako je napríklad Ázia, a to najmä Čína.⁵ V Európe máme v rámci nových kresťanských náboženských skupín charizmatického a letničného rázu približne 20 miliónov veriacich, a to najmä vo Veľkej Británii a v Rusku. V takých krajinách, ako Poľsko, Slovensko alebo Maďarsko, sa stretávame predovšetkým

im 21. Jahrhundert. Freiburg : Herder, 2011.

4 Porov. CROCE, B.: *Perché non possiamo non dirci „cristiani“*. In: *La Critica*, 20. 11. 1942, s. 289–297.

5 Porov. Nuovi movimenti religiosi : Una sfida per la chiesa cattolica. In: *Agenzia SIR* 11. 4. 2013.

s prenikaním charizmatickej duchovnosti a náboženskosti do tradičných cirkví, najmä do Katolíckej cirkvi.

Podľa predpovedí budú mať do roku 2025 letničné cirkvi rôzneho druhu, spoločenstvá a sekty vyše 800 miliónov členov. Dnes sa uvádza, že oficiálny počet katolíkov je jedna miliarda dvesto miliónov. Často ide len o pokrstené osoby, ktoré v skutočnosti nie sú spojené s nijakým náboženstvom (nem. *Religionslosigkeit*). Preto, ak sa zameriame len na osoby skutočne praktizujúce svoju vieru, už dnes letniční kresťania tvoria najväčšiu vetvu kresťanstva, ktorá si z roka na rok posilňuje svoju pozíciu a má čoraz väčší význam.⁶

Sú teda nové formy religiozity a nové náboženské hnutia, najmä letničné a charizmatické, príležitosťou alebo ohrozením pre tradičné cirkvi a náboženské komunity? Aké sú hlavné prvky charizmatického kresťanstva? Do akej miery pentekostálne kresťanstvo mení tradičné chápanie niektorých pravd viery a morálky? Akú podobu bude mať v budúcnosti katolicizmus v Európe a na svete, ak sa jeho tradičné poslanstvo spojí so základnými prvkami teológie pentekostálnych cirkví? Nie sme náhodou svedkami vzniku novej, synkretickej a ekumenickej vízie kresťanstva, ktorá do istej miery ruší filozofické a teologické spory, ktoré boli medzi kresťanmi rôznych vyznaní po celé stáročia o vzťahu filozofie a teológie, možnosti poznania Boha alebo opravdivej, skutočnej a podstatnej (*vere, realiter et substantialiter*) prítomnosti Ježiša Krista vo Sviatosti oltárnej?

Na otázky tohto druhu sa pokúsili odpovedať o. i. účastníci troch veľmi dôležitých medzinárodných konferencií. Prvá sa uskutočnila vo Varšave 4. – 6. februára 2013. Bolo to stretnutie najvýznamnejšieho ekumenického grémia v Európe, ktoré združuje takmer všetkých európskych kresťanov, čiže Rada európskych biskupských konferencií (CCEE) a Konferencia európskych cirkví (KEK). Téma varšavského stretnutia predstaviteľov CCEE a KEK bola takáto: „Viera a religiozita v meniacej sa Európe. Nové kresťanské hnutia v Európe: výzvy či príležitosti.“

Druhú konferenciu organizovala v Ríme Konferencia biskupov Nemecka pod patronátom Vatikánu v dňoch 9. – 11. apríla 2013. Téma tejto konferencie znela: „Evanjelické, pentekostálne, charizmatické: nové náboženské hnutia výzvou pre Katolícku cirkev.“

Tretia konferencia sa uskutočnila 27. mája 2014 v Ríme. Organizovala ju Katedra dejín, kultúry a religionistiky na Univerzite La Sapienza, pod patronátom Talianskeho združenia etno-antropologických vied (Associazione Italiana per le Scienze Etno-Antropologiche). Téma konferencie: „Transnacionalizmus, pentekostalizmus a pentekostálne procesy. Konfrontovanie názorov na náboženstvá v hnutí.“ V rámci konferencie prof. Cecilia Pennacini z Turínskej univerzity, ktorá sa zaoberá demo-etno-antropologickými disciplínami (discipline demoetnoantropologiche – demografia, etnografia a antropológia kultúry),

6 Porov. SPECIALE, A.: Nel dialogo ecumenico irrompe il fenomeno „carismatico“. In: *Vatican Insider* 11. 4. 2013.

predniesla veľmi zaujímavý referát na tému: „Bojujúc proti sebe. Démonizácia duchov v súčasnej Ugande“ (Combattere contro se stessi. La demonizzazione degli spiriti nell'Uganda contemporanea). Pochopenie súčasnej duchovnej a náboženskej situácie v Ugande z filozofického, teologického a sociologického pohľadu je dnes pre Poľsko veľmi dôležité vzhľadom na katolíckeho charizmatického kňaza Johna Bashobora, ktorý pochádza práve z Ugandy a ktorý od roku 2007 často prichádza do Poľska a každý rok sa tam stretáva s tisíckami ľudí. 6. júla 2013, počas národných rekolekcií, ktoré sa uskutočnili na Národnom štadióne vo Varšave, prišlo na stretnutie s kňazom Johnom Bashoborom 60 000 ľudí. Podobné podujatie sa uskutočnilo 18. júla 2015.

3 Charakteristika pentekostálnej religiozity

Súčasný pentekostálny hnutie možno charakterizovať ako hnutie v rámci kresťanstva a jeho najdôležitejším prvkom je zdôrazňovanie činnosti Ducha Svätého v živote kresťanov. Ako náboženské hnutie prekračuje denominačné kategórie a uvádza seba ako výnimočné pôsobenie Boha v rámci kresťanstva. „Letničiar,“ ako píše Andrzej Migda, „vyjadrujú všeobecné presvedčenie o možnosti nadviazať bezprostredný, priamy kontakt s Bohom. Toto spojenie sa neuskutočňuje prostredníctvom knihy, sakramentu, druhého človeka, bohoslužby, ale priamo.“⁷ Týmto spôsobom sa spochybňuje tradičné katolícke presvedčenie o tom, že skúsenosť s Bohom môže byť len sprostredkovaná, pretože priamy kontakt s Bohom je výnimočným darom, typickým pre mystické zážitky. „Možno povedať, že pentekostálne spoločenstvá sú tvorené ľuďmi, ktorí bažia po mysticizme. Sú to ľudia, ktorí cítia, že staré formy viery prestali fungovať, a ktorí majú silnú potrebu zázrakov. Pentekostalizmus sa zdá byť spontánnym vyjadrením ľudovej religiozity.“⁸

Pentekostálne hnutie sa delí na mnoho autonómnych cirkví a náboženských komunít, ktoré sa vyznačujú vierou v potrebu vedomého znovuzrodenia uznaním Ježiša za „osobného Spasiteľa“, intenzívnym prežívaním prítomnosti Ducha Svätého, tzv. krstom v Duchu Svätom a praktizovaním jeho darov. „Pentekostálne hnutie sa vyvíja tiež v tradičných cirkvách a je v nich prítomné v podobe rôznych formačných skupín a charizmatických spoločenstiev.“⁹

Pentekostálne extatické skúsenosti sú založené predovšetkým na novom chápaní Svätého písma. Prívrženci pentekostálnych hnutí do istej miery spochybnili katolícku a protestantskú teológiu vytvorením vlastnej vízie náboženstva, morálky a spoločenského života. Sú presvedčení o tom, že všetky

7 MIGDA, A.: *Mistycyzm pentekostalny w Polsce*. Kraków : Zakład Wydawniczy „Nomos”, 2013, s. 13.

8 MIGDA, A.: *Mistycyzm pentekostalny w Polsce*, s. 361. Porov. HOLLENWEGER, W.: *Pentecostalism : Origins and Developments Worldwide*. Peabody : Hendrickson Publishers, 1997.

9 MIGDA, A.: *Mistycyzm pentekostalny w Polsce*, s. 158.

výnimočné javy, ako napr. zázraky a uzdravenia, o ktorých sa píše v Biblii, sa môžu vyskytovať takisto aj dnes, za predpokladu, že viera členov cirkví alebo modlitbových skupín bude dostatočne živá.

Pentekostálna religiozita znamená pokus o návrat do stavu, ktorý Emil Durkheim opisuje ako „elementárnu formu náboženského života, ktorá zahŕňa tanec, tranz, sny a uzdravenia. Týmto spôsobom sa často zdôrazňuje subjektívna náboženská skúsenosť. (...) Pentekostálna duchovnosť sa preto zdá byť konglomerátom viery, emočnej citlivosti a skúsenosti. Pentekostálna skúsenosť vyjadrená heslom *sola experientia* sa interpretuje viac alebo menej úspešne na základe najčastejšie doslovne chápaného textu Svätého písma”¹⁰. Ako keby pentekostálny kresťan hovoril: „Verím, pretože zažívam.” Je tu výrazná nadradenosť skúsenosti nad reflexiou a samotným aktom viery.

Letničiari tvrdia, že ich emotívna duchovnosť je odpoveďou na príliš intelektuálny prístup ostatných kresťanských foriem kultu a zbožnosti. V dôsledku obmedzenia intelektuálneho prístupu dochádza k tomu, že náboženské pravdy nie sú ani tak spoznávané, ako skôr prežívané emotívne a výhradne subjektívnym spôsobom. Od 90. rokov 20. storočia sa v rámci charizmatického hnutia zvyšuje využívanie zvukových a svetelných technológií. V pentekostálnej náboženskej skúsenosti začínajú dominovať práve hudba, zvuk a svetlo. Veľmi výrazným dôkazom tohto typu religiozity a jej prežívania sú v mnohých krajinách veľmi populárne bohoslužby, ktoré sa nazývajú večery chvál.

Pre pentekostálnu duchovnosť sú typickým javom psychosomatické príznaky, ktoré sa vyskytujú počas rôznych modlitbových stretnutí, ako napr. triaška, záchvaty smiechu alebo tzv. padanie v Duchu. Andrzej Migda si všíma, že v psychológii náboženstva sa takéto stavy klasifikujú ako „iné stavy vedomia”. Podľa neho „letničné psychosomatické fenomény vznikajú v dôsledku takých istých psychických mechanizmov, ktoré sú známe v súvislosti so šamanským tranzom, chodením po žeravom uhli alebo derviškými tancami”¹¹. Noví členovia charizmatických spoločenstiev sú školení, ako sa uviesť do stavu, v ktorom možno prežívať extatické a mystické stavy.

4 Tri etapy vývoja pentekostálneho hnutia

V doterajšom vývoji pentekostálnych spoločenstiev môžeme rozlíšiť tri etapy alebo „vlny”.¹² Prvá etapa je klasický pentekostalizmus, zrodenie nových cirkví a náboženských komunít v prvej polovici 20. storočia v USA, ktoré boli oddelené od tradičných foriem náboženského života. Pre pentekostalizmus prvej vlny boli dôležité také extatické skúsenosti, ako sú krst v Duchu Svätom

10 MIGDA, A.: *Mistycyzm pentekostalny w Polsce*, s. 185–186.

11 MIGDA, A.: *Mistycyzm pentekostalny w Polsce*, s. 198.

12 Porov. RETHMANN, A.-P.: Die geschichtliche Entwicklung der Pfingstbewegung und ihre Praxis : Anfragen an Theologie und Kirche. In: RETHMANN, A.-P., KESSLER T. (ed.): *Pentekostalismus : Die Pfingstbewegung als Anfrage an Theologie und Kirche*. Salzburg : Pustet Verlag, 2012, s. 17.

alebo modlitba v jazykoch.¹³ Jeho charakteristickými prvkami boli morálna prísnosť a asketický spôsob života. Členovia prvých letničných cirkví predstavovali radikálne konzervatívny postoj voči vzhľadu žien a mužov, vyjadrovali kritický postoj voči masovej kultúre, žiadali zákaz počúvať niektoré druhy hudby a pod. V pentekostalizme prvej vlny bola spoločenská úloha veriacich obmedzená na zachovanie vernosti Svätému písmu v čoraz viac dekadentnom svete. Stretávame sa tu s propagovaním postojov orientovaných na útek od pozemského a zároveň vyzdvihujúcich hodnotu posmrtného života.

Druhá vlna, ktorú letničníari nazývajú „jesenný dážď“, nadväzujúc na Joelovo proroctvo (porov. Joel 2,23), ktoré je zapísané v Starom zákone, sa začala v 50. rokoch minulého storočia a ako charizmatické hnutie prenikla do tradičných cirkví: katolíckej, anglikánskej, evanjelickej atď. Letničné hnutie druhej vlny preniklo v USA do katolíckej cirkvi v roku 1967 a začalo sa rýchlo rozvíjať v mnohých krajinách pod názvom Katolícka charizmatická obnova. „Aby sme sa sústredili,“ ako píše Aleksandra Kowal, „viac na Darcu chariziem než na samotné dary, toto hnutie sa dnes nazýva Obnova v Duchu Svätom. Diapazón očakávaných znakov pôsobenia Ducha Svätého sa rozšíril, aj keď modlitba v jazykoch zostala aj naďalej najžiadanejším prejavom krstu v Duchu Svätom. Duchovnosť tejto etapy dobre ilustruje kniha Davida Wilkersona *Dýka a kríž*, ktorá je veľmi populárna aj v Poľsku.“¹⁴

Tretia vlna je súčasný neopentekostalizmus, ktorý vznikol v 80. rokoch 20. storočia. V jeho dôsledku vznikli mnohé tzv. slobodné cirkvi, sekty a náboženské komunity naddenominačného rázu. Pre toto obdobie je charakteristické obzvlášť intenzívne prejavovanie znakov a divov, čiže „fyzické uzdravenia, oslobodenia od démonov a ostatné somatické prejavy moci, často v podobe napr. hromadného padania na dlážku, hysterického smiechu a rôzneho druhu záchvatov. Tento spôsob praktizovania duchovnosti mal veľký vplyv aj na štýl stretnutí v Poľsku.“¹⁵

To, čo je v tretej vlne nové, je výraznejšie vyzdvihovanie uzdravenia v Duchu Svätom a využitie internetu, rádia a televízie na hlásanie radostnej zvesti. Súčasný pentekostalizmus využíva elektronické médiá a moderné marketingové stratégie. Podstatou náboženskej skúsenosti sa stáva Božie uzdravenie. Niekedy sa cirkvi stávajú záchrannou službou v rôznych prípadoch duchovného a fyzického utrpenia, vrátane chudoby a nezamestnanosti.

Neopentekostalizmus tretej vlny dáva veriacim to, čo je sväté, ale nie prostredníctvom Biblie, ako to bolo v prípade klasického pentekostalizmu, ale prostredníctvom svätých symbolov, ako sú pomazanie olejom, kladenie rúk, spaľovanie kartičiek s modlitbovými prosbami, rôzne druhy exorcizmu,

13 Porov. VOLLMANN, M.: Die Pfingstbewegungen in Brasilien : Befreiung der Armen oder kommerzielle Scharlatanerie? In: *Auslandsinformationen der Konrad-Adenauer-Stiftung*, 2007, 4, s. 52–68.

14 KOWAL, A.: Ekumenizm czy obrona jedności. <http://www.apologetyka.katolik.pl> (5. 5. 2013).

15 MIGDA, A.: *Mistycyzm pentekostalny w Polsce*, s. 169. Porov. MIGDA, A.: *Służba uwolnienia w Kościołach i wspólnotach nurtu zielonoświątkowego w Polsce*. Stanisławów Pierwszy : Dobry Skarbiec, 2010, s. 21–45.

oslobodzovanie od zlých duchov a pod. Veľmi dôležitým aspektom neopentekostalizmu tretej vlny je zmena postoja voči ľudovej zbožnosti. Ľudová zbožnosť bola pre klasický pentekostalizmus prvej vlny formou náboženského synkretizmu. Veľmi kritický postoj voči nej spôsobil, že sa pokladala za niečo negatívne a škodlivé, kým pre neopentekostalizmus má ľudová zbožnosť veľký a pozitívny význam. Preto dnes u letničiarov možno nájsť mnohé prvky, ktoré pochádzajú z afrických náboženstiev, ako napr. chápanie prítomnosti zlých duchov a ich vplyvu na ľudský život a rôzne druhy metód oslobodzovania človeka od rozličných foriem zla. V dôsledku toho dnes v Poľsku a v mnohých iných krajinách milióny katolíkov veľmi často využívajú – pod vplyvom neopentekostálnej religiozity tretej vlny – tzv. nové sakramentálie (exorcizovaná voda, soľ a olej), ktoré slúžia na odháňanie zlých mocí a na ochranu ľudí pred vplyvom démonických síl.

Neopentekostalizmus tretej vlny hlása teológiu materiálneho úspechu a blahobytu a celkové vymanenie sa z tradičných noriem, ktoré sa vzťahujú na vonkajšiu sviatosť. To spôsobuje, že toto hnutie je silne orientované na pozemské reálie. Takáto religiozita zaručuje človekovi úplnú sebarealizáciu v prítomnosti.¹⁶

Ako správne poznamenáva Margit Eckholt, nemecká teologička z Univerzity v Osnabrücku, pre Katolícku cirkev je fenomén pentekostalizmu nielen výzvou vonkajšieho rázu, ale aj významným vnútrocirkevným ohrozením, keďže pentekostálne hnutie pomaly mení súčasnú podobu katolicizmu zvnútra.¹⁷ Na jednej strane charizmatické hnutie môže byť do istej miery príležitosťou pre katolíkov aj pre mnohé iné kresťanské denominácie. Od pentekostálnych kresťanov sa môžeme učiť spontánnosti, otvorenosti, misijnému elánu, úsiliu odovzdávať Božie slovo. Na druhej strane je nevyhnutné udržať si doktrínalnu ostražitosť, aby charizmatické hnutie neviedlo ku vzniku jediného univerzálneho a synkretického kresťanstva planetárnej dimenzie.

V kontexte súčasnej charizmatickej metamorfózy kresťanstva Georg Weigel hovorí o zrodení evanjelikálneho katolicizmu. Podľa neho už vyše desať rokov môžeme na Západe pozorovať postupné marginalizovanie katolicizmu, ktorý je čoraz viac súkromným štýlom života a ktorý nemá vplyv na spoločenské a verejné správanie ľudí.¹⁸

16 Porov. MARIANO, R.: *Neopentecostalismo : Os pentecostais estão mudando*. São Paulo : Universidade de São Paulo, 1995.

17 Porov. ECKHOLT, M.: Pentekostalisierung des Christentums? Zur Rekonfiguration „der religiösen Landkarte in Lateinamerika“. In: *Stimmen der Zeit*, 2013, 13, s. 519–520.

18 Porov. WEIGEL, G.: *Evangelical Catholicism : Deep Reform in the 21st-Century Church*. New York : Basic Books, 2013.

5 Primát etiky nad novou religiozitou

V dôsledku celosvetového vývoja pentekostálneho hnutia vznikajú nové a zložité problémy etického charakteru. Bohužiaľ, je nedostatok vedeckých štúdií, ktoré by prinášali hĺbkovú analýzu etických implikácií globálnej „charizmatizácie“ kresťanstva. Zdá sa, že by bolo vhodné sústrediť sa predovšetkým na týchto päť problémov, ktoré si vyžadujú podrobné preskúmanie.

Po prvé, v učeniach mnohých letničných lídrov sa často stretávame s dalekoidúcim náboženským synkretizmom. Bohužiaľ, poslucháči si mnoho ráz neuvedomujú, že informácie, ktoré nekriticky prijímajú, sú ich cirkvi alebo náboženskej spoločnosti cudzie. V mnohých krajinách katolíci bez výhrad akceptujú napr. zázraky, uzdravenia, interpretáciu Svätého písma, prítomnosť posadnutosti alebo zlých duchov v našom živote, ktoré sú typické pre letničnú teológiu a nemajú nič spoločné s katolicizmom. Je možné aj to, že člen striktne letičnej cirkvi sa nevedomky vzdávauje od svojich protestantských koreňov a nekriticky prijíma katolícke chápanie právd viery a morálky. V rámci široko chápaného pentekostálneho hnutia by mala byť väčšia etická citlivosť, pokiaľ ide o rešpektovanie konfesionalnej príslušnosti ostatných ľudí a doktrínálnej osobitosti jednotlivých cirkví a náboženských komunit.

Po druhé, významný etický problém sa vzťahuje na to, že charizmatickí lídri ukazujú mnohé udalosti, javy, posolstvá alebo prorockvá ako údajne nadprirodzené, hoci existuje mnoho argumentov, podľa ktorých sú všetky v skutočnosti prirodzené. Možno teda hovoriť o nepoctivosti alebo neúmyselnom zavádzaní. Príkladom takéhoto konania môže byť napr. interpretácia prebratia človeka z cerebrálnej kómy alebo z katalepsie ako vzkriesenie mŕtveho.

Veľmi okázalým príkladom ukazovania prirodzených javov ako nadprirodzených je bezpochyby dosť časté miešanie glosolálie počas charizmatických modlitbových stretnutí, teda „modlitby v jazykoch“ (gr. *lalein glossais* – hovoriť v jazykoch) s podobným javom, ktorý spočíva v modlitbe nahlas. V druhom prípade je však táto modlitba celkom nezrozumiteľná, pretože modliaci sa vyslovuje slabiky, ktoré netvoria konkrétne, ani zrozumiteľné slová (lat. *jubilare* – jasť). V prvotnom kresťanstve, keď bola reč o dare jazykov ako o nadprirodzenom jave, bolo to chápané ako používanie neosvojeného, no predsa len existujúceho cudzieho jazyka.

Pre sv. Augustína bol dar jazykov darom od Boha, vďaka ktorému bolo možné dorozumievať sa v susedných rečiach. Pokiaľ však ide o jubiláciu (lat. *jubilatio*), autor *Vyznaníj* ju chápal ako vydávanie zvukov, ktoré vyjadrujú to, čo sa nedá vyjadriť pomocou slov. Jubilácia je teda nespútané vyjadrovanie radosti, vychádzajúce poza rámec slabík, slov a jazyka.¹⁹ Pokiaľ ide o vonkajšiu formu, jubilácia je pre sv. Augustína spevom, ktorý sa podobá svetským zvukom pri

19 Porov. ENSLEY, E.: A Brief History of Jubilation. In: WEBBER, R. E. (ed.): *The Complete Library of Christian Worship*, IV. Peabody : Hendrickson Publishers, 1994, s. 282; LINDEMANN, W. B.: *Sprachenreden oder Zungenreden : Untersuchungen eines weitverbreiteten charismatischen Phänomens*. Mainz : Bernardus Verlag, 2010; MERTENSACKER, A.: *Wunderheilungen und „Ruhen im*

žatve alebo vinobraní. Hipponský biskup však takýto spev nepokladal za dar Ducha Svätého a nevidel nijaký vzťah medzi modlitbou jubilácie a biblickým darom hovorenia cudzími a neosvojenými jazykmi, ktoré mali slúžiť na šírenie evanjelia medzi inými národmi.

Dnes charizmatické hnutie – napriek učeniu sv. Augustína a napriek tradícii – nazýva nadprirodzeným darom jazykov nahlas recitovanú alebo spievanú modlitbu, ktorej zvuky sú však nezrozumiteľné a ktorá pripomína antickú jubilačnú modlitbu. Najčastejšie jej nerozumie nikto z poslucháčov, ba dokonca ani ten, kto sa takým spôsobom modlí. Takéto chápanie hovorenia jazykmi sa podstatne líši od názorov antických kresťanov. Andrzej Siemieniewski správne konštatuje, že „charizmatickú glosoláliu, ktorú súčasná Obnova v Duchu Svätom nazýva »modlitbou jazykmi«, by bolo lepšie interpretovať ako niečo analogické k antickej jubilácii, než ako hovorenie jazykmi v biblickom zmysle“²⁰.

Po tretie, všetky formy psychomanipulácie, ktoré sa v mnohých krajinách využívajú počas niektorých letničných stretnutí, by mali vyvolávať rázny etický odpor. Takýmto konaním sa porušuje súkromie ľudí a ich sloboda, čo niekedy môže viesť k rôznym formám psychickej manipulácie a dezintegrácie. Zdá sa, že analogicky k relácii lekár – pacient by aj vo vzťahu charizmatických lídrov a členov náboženských spoločenstiev mal platiť princíp informovaného súhlasu (angl. *informed consent*), podľa ktorého by lídri, využívajúci počas modlitbových stretnutí techniky rôzneho druhu pôsobiace na vedomie alebo podvedomie účastníkov, im mali povinne dať vopred čo najspoľahlivejšie informácie, ktoré by mohli byť pre poslucháčov základom na vyjadrenie informovaného súhlasu k účasti na takomto druhu stretnutí. Princíp informovaného súhlasu a zodpovednosti rodičov alebo zákonných zástupcov by sa mal týkať – tak ako v medicíne – neplnoletých osôb, pretože veľmi často sa práve osoby, ktoré ešte nemajú 18 rokov, stávajú obeťami psychomanipulácie zo strany letničných lídrov.

Okázalým príkladom neetického správania psychomanipulačného rázu je mnohými náboženskými spoločenstvami využívaný tzv. Toronto Blessing, ktorý sa tiež nazýva „dar smiechu“. Ide tu o vyvolávanie neobvyklých foriem hysterického smiechu u účastníkov alebo ich uvádzanie do rôzneho druhu tranzov alebo hystérií. Hnutie Toronto Blessing vzniklo v roku 1994 v kanadskom spoločenstve Toronto Airport Christian Fellowship, ktoré patrí do rodiny cirkví Vineyard.²¹

Napriek tomu, že sa v mnohých charizmatických prostrediach Toronto Blessing pokladalo za podvod zo strany zlých mocností a za démonickú činnosť, aj dnes v mnohých krajinách pentekostálni lídri vyvolávajú u svojich

Geist“. Lippstadt : Christliche Mitte, 2010; MERTENSACKER, A.: „Geist-Taufe“ oder „Geistertaufe“? In: *Theologisches*, 41, 2011, 11–12, s. 629–644.

20 SIEMIENIEWSKI, A.: Czy Kościół pierwszych wieków znał modlitwę w językach? <http://www.apologetyka.katolik.pl> (10. 5. 2015).

21 Porov. BEVERLEY, J. A.: *Holy Laughter and the Toronto Blessing : An Investigative Report*. Michigan : Zondervan, 1995; BOWKER, J.: Toronto Blessing. In: *The Concise Oxford Dictionary of World Religions*. Oxford : Oxford University Press, 2008, s. 754.

poslucháčov o. i. záchvaty hysterického nespútaného smiechu alebo plaču, stavy „opojenia Duchom“, v ktorých ide o stratu kontroly nad svojím telom a rečou, ba až vydávanie zvieracích zvukov (napr. ako sviňa, pes, lev, kohút a pod.) účastníkmi bohoslužieb tohto typu, pričom zvuky sú údajne darom od Boha a majú prorocký význam. Obzvlášť dramatické a morálne nesprávne je používanie Toronto Blessing rôzneho druhu voči mladistvým.

Po štvrté, vážnym etickým problémom v pentekostálnom hnutí sú zneužitia rôzneho druhu súvisiace s veľmi silným prízvukovaním problému fyzického a duchovného uzdravenia. Samozrejme, charizmatické stretnutia môžu niektorým chorým a trpiacim osobám pomôcť, no často dochádza k situáciám, v ktorých je poškodené zdravie účastníkov, či už fyzické alebo psychické. Bohužiaľ, v mnohých krajinách charizmatickí lídri príliš jednoducho a prí rýchlo určujú diagnózy iných ľudí. Niekedy názory tohto druhu môžu byť také sugestívne, že osoby skutočne choré sa vzdávajú nevyhnutnej medicínskej liečby. Je možné sa stretnúť aj s takými situáciami, keď človek prestáva brať potrebné lieky, pretože sa počas svätej omše s modlitbou o uzdravenie alebo počas iného charizmatického stretnutia momentálne cítil lepšie. Náboženský lídri by mali byť opatrnejší, zodpovednejší a mali by veľmi výrazne rozlišovať – najmä v súvislosti s chorými a trpiacimi osobami – prirodzené od nadprirodzeného. Neetické konanie v tejto oblasti môže byť rozhodujúce, pokiaľ ide o zdravie a život iných.

Po piate, pentekostalizácia kresťanstva veľmi výrazne komplikuje súčasnú bioetickú debatu, ktorá je veľkou výzvou našich čias. V letničnom hnutí s antiintelektuálnym prístupom a odmietaním filozofickej reflexie niet miesta pre bioetickú argumentáciu nadväzujúcu na kategórie prirodzeného práva, Kantov etický systém alebo filozofiu ľudských práv. Etika pentekostálnych spoločenstiev je založená výlučne na učení, ktoré je obsiahnuté vo Svätom písme. V istom zmysle charizmatické hnutie spochybňuje dve tisíciky rokov kresťanskej filozofickej a teologickej reflexie o tajomstve Boha, človeka a sveta.²²

6 Záver

Globálny proces „charizmatizácie“ kresťanského náboženstva si urgentne vyžaduje rozsiahle interdisciplinárne štúdie. Diagnóza sociologického či kultúrneho rázu by sa mala doplniť analýzou realizovanou v rámci takých vedných odborov, ako sú filozofia náboženstva, antropológia, teória poznania, etnografia, teológia, filozofická náuka o Bohu alebo etika. Najdôležitejšie filozofické otázky pre pentekostálne kresťanstvo sa týkajú o. i. interpretácie náboženskej skúsenosti, možnosti poznania Najvyššieho súcna, racionálneho

22 Porov. POLLACK, D., ROSTA, G.: *Religion in der Moderne : Ein internationaler Vergleich*. Frankfurt; New York : Campus Verlag, 2015.

charakteru náboženstva, priameho alebo nepriameho charakteru skúsenosti Boha, interpretácie nadprirodzených javov a pod.

Mnohé inšpirujúce a zaujímavé štúdie o globálnej pentekostalizácii kresťanstva vyšli v priebehu posledných niekoľkých desaťročí v USA a v štátoch Latinskej Ameriky. V Európe, najmä v Nemecku a v Taliansku, sa charizmatická religiozita stáva až v ostatnom čase predmetom skutočného záujmu zo strany filozofie, psychológie, sociológie či dejín ideí. Široké štúdie tejto témy sú potrebné tiež na Slovensku, v Česku a v Maďarsku.

Jedným z dôležitých aspektov globálneho procesu pentekostalizácie kresťanstva sú jeho etické implikácie. Bohužiaľ, dnes nijaký etický kódex neupravuje činnosť lídrov náboženských spoločenstiev a hnutí. V dôsledku toho v mnohých krajinách dosť často dochádza k tomu, že niektorí náboženský lídri získavajú psychickú moc nad členmi svojich spoločenstiev, využívajú zakázané psychomanipulačné prostriedky, hlásajú neoverené alebo falošné údaje náboženského rázu ako nesporné a pravdivé, obmedzujú individuálnu slobodu svojich stúpcov a príliš silno vplyvajú na ich osobné rozhodnutia a pod. Jedným zo základných etických princípov upravujúcich vzťah medzi charizmatickými lídrami a členmi náboženských spoločenstiev by mal byť princíp informovaného súhlasu, ktorý v medicínskej praxi platí vo vzťahu lekárov k pacientom.

Použitá literatúra

- ALLEN, J. L.: *Das neue Gesicht der Kirche : Die Zukunft des Katholizismus*. Gütersloh : Gütersloher Verlag, 2010.
- BEVERLEY, J. A.: *Holy Laughter and the Toronto Blessing : An Investigative Report*. Michigan : Zondervan, 1995.
- BOWKER, J.: Toronto Blessing. In: *The Concise Oxford Dictionary of World Religions*. Oxford : Oxford University Press, 2008, s. 754.
- CROCE, B.: Perché non possiamo non dirci „cristiani“. In: *La Critica* 20. 11. 1942, s. 289–297.
- ECKHOLT, M.: Pentekostalisierung des Christentums? : Zur Rekonfiguration „der religiösen Landkarte in Lateinamerika“. In: *Stimmen der Zeit*, 2013, 13, s. 507–520.
- ENSLEY, E.: A Brief History of Jubilation. In: WEBBER, R. E. (ed.): *The Complete Library of Christian Worship*, IV. Peabody : Hendrickson Publishers, 1994, s. 282.
- HOLLENWEGER, W.: *Pentecostalism : Origins and Developments Worldwide*. Peabody : Hendrickson Publishers, 1997.
- JENKINS, Ph.: *Die Zukunft des Christentums : Eine Analyse der weltweiten Entwicklung im 21. Jahrhundert*. Freiburg : Herder, 2011.
- KOBYLIŃSKI, A.: Etyczne wymiary współczesnej pentekostalizacji chrześcijaństwa. In: *Studia Philosophiae Christianae*, 50, 2014, 3, s. 93–130.
- KOWAL, A.: Ekumenizm czy obrona jedności. <http://www.apologetyka.katolik.pl> (5. 5. 2013).

- LINDEMANN, W. B.: *Sprachenreden oder Zungenreden : Untersuchungen eines weitverbreiteten charismatischen Phänomens*. Mainz : Bernardus Verlag, 2010.
- MARIANO, R.: *Neopentecostalismo : Os pentecostais estão mudando*. São Paulo : Universidade de São Paulo, 1995.
- MERTENSACKER, A.: „Geist-Taufe“ oder „Geistertaufe“? In: *Theologisches*, 41, 2011, 11–12, s. 629–644.
- MERTENSACKER, A.: *Wunderheilungen und „Ruhens im Geist“*. Lippstadt : Christliche Mitte, 2010.
- MIGDA, A.: *Mistycyzm pentekostalny w Polsce*. Kraków : Zakład Wydawniczy „Nomos”, 2013.
- MIGDA, A.: *Służba uwolnienia w Kościołach i wspólnotach nurtu zielonoświątkowego w Polsce*. Stanisławów Pierwszy : Dobry Skarbiec, 2010.
- Nuovi movimenti religiosi : Una sfida per la chiesa cattolica*. Agenzia SIR 11. 4. 2013.
- POLLACK, D., ROSTA, G.: *Religion in der Moderne : Ein internationaler Vergleich*. Frankfurt; New York : Campus Verlag, 2015.
- RETHMANN, A.-P.: Die geschichtliche Entwicklung der Pfingstbewegung und ihre Praxis : Anfragen an Theologie und Kirche. In: RETHMANN, A.-P., KESSLER T. (ed.): *Pentekostalismus : Die Pfingstbewegung als Anfrage an Theologie und Kirche*. Salzburg : Pustet Verlag, 2012, s. 15–32.
- SIEMIENIEWSKI, A.: Czy Kościół pierwszych wieków znał modlitwę w językach? <http://www.apologetyka.katolik.pl> (10. 5. 2015).
- SPECIALE, A.: Nel dialogo ecumenico irrompe il fenomeno „carismatico“. In: *Vatican Insider* 11. 4. 2013.
- VOLLMANN, M.: Die Pfingstbewegungen in Brasilien : Befreiung der Armen oder kommerzielle Scharlatanerie? In: *Auslandsinformationen der Konrad-Adenauer-Stiftung*, 2007, 4, s. 52–68.
- WEIGEL, G.: *Evangelical Catholicism : Deep Reform in the 21st-Century Church*. New York : Basic Books, 2013.

doc. PhDr. Andrzej Kobyliński, PhD.
Wydział filozofii chrześcijańskiej
Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego
ul. Wóycickiego 1/3, 01-938 Warszawa
e-mail: akobyliński@wp.pl